

کنارصندل، شهری در آغاز دوران شهرنشینی

کاوش‌های باستان‌شناختی جیرفت در حوزه تمدنی هلیل‌رود

دکتر یوسف مجیدزاده

دکتر یوسف مجیدزاده، سرشناس‌ترین استاد باستان‌شناسی ایران است که توانسته با توجه به جایگاه علمی معتبر و بین‌المللی خود، باستان‌شناسی ایران را در عرصه بین‌المللی معرفی کرده و به جایگاه واقعی آن نزدیک کند. از جمله خدمات ارزشمند این استاد برجسته، علاوه بر تألیف کتب و مقالات علمی معتبر، سرپرستی کاوش‌های جیرفت و کشف و ارائه مستندات پیشگامی هلیل‌رود در دوران «آغاز شهرنشینی» و پیشگامی در تمدن در هزاره سوم پیش از میلاد است که معادلات سنتی و تعریف بین‌النهرینی از مفهوم «تمدن» را دستخوش تغییر کرده است.

h-te-za-t-i-z-t-ma p-e-s-o-i

یوسف مجیدزاده

نقش‌برجسته پیکره مردی با بال‌تنبه برهنه و دامن گل‌دار - دکتر یوسف مجیدزاده، کنار مندل جنوبی/ با سپاس از مؤسسه پیشین‌پژوه، محمدرضا میری

وجود رود دائمی هلیل، چاه‌های آرتزین، شرایط مناسب محیط‌زیستی، دشت پهناور و حاصلخیز با کوه‌های بلند و انواع معادن طبیعی مانند مس، سنگ کلوریت (صابونی)، فیروزه، عقیق و احتمالاً لاجورد، یکی از برجسته‌ترین مراکز صنعتی در شرق باستان در طول هزاره سوم پیش از میلاد به مرکزیت کنارصندل امروزی را موجب شده است. مرکزی که دست‌کم مصنوعات هنری استادانه تزئین‌شده - به‌ویژه ظروف سنگی کلوریتی تولیدشده در کارگاه‌های سنگ‌تراشی متعدد آن - به سراسر نقاط در طول هزاره سوم پیش از میلاد صادر می‌شده است. باستان‌شناسان تاکنون وجود این اقلام تجاری را در سرزمین ایلام در جنوب غرب ایران، چندین شهر سومری، محوطه‌هایی در منطقه «دپاله»، از «ماری» در فرات میانی، از جزیره تاروت در شبه‌جزیره عمان گزارش کرده‌اند.

جنوب شرق ایران از دیدگاه باستان‌شناسی تقریباً بکر و کارنشده است. محوطه‌های باستانی شهر سوخته در استان سیستان و بلوچستان و «شهداد» در استان کرمان با گورستان‌های عظیم مملو از هدایای تدفینی بسیار فراوان نهفته در آنها و محوطه‌های صنعتی «ابلیس» و «یحیی»، محوطه‌هایی انکشت‌شماری هستند که از حدود ۵۰ سال پیش به‌خوبی معرفی شده‌اند. به فاصله نه‌چندان دور از این محوطه‌ها، در دره هلیل‌رود و در محدوده ۲۸ کیلومتری جنوب شهر جیرفت، بقایای یکی از بزرگ‌ترین مراکز تمدن شهری و یکی از غنی‌ترین مناطق کشاورزی با معادن فراوان در شرق باستان قرار دارد. تمدنی قابل مقایسه با تمدن‌های هزاره سوم در بین‌النهرین، مصر و دره سند که خلا بزرگ جغرافیایی سیاسی منطقه را در هزاره سوم پیش از میلاد پُر می‌کند.

در کنارصندل جنوبی، بخشی از کاخ شاهی در دژ مرتفع که زمانی در قلب شهر بر روی تپه‌ای باستانی برپا شده بود، بخش‌هایی از منطقه صنعتگران و همین‌طور بخش‌هایی از مناطق مسکونی این شهر گسترده باستانی‌شناسایی و کاوش شده است. شهر باستانی کنارصندل جنوبی دست‌کم در حدود دو کیلومتر در دو کیلومتر و تا دو کیلومتر در سه

آن از سطح زمین‌های اطراف در حال حاضر ۱۷ متر است که شش‌ونیم متر از آن مربوط به سکوی اول یا زیرین است و از بلندای سکوی دوم یا بالایی ۱۰ اونیم متر باقی مانده است. مدارک به‌دست‌آمده نشان می‌دهد که دست‌کم سکوی دوم یک بار بازسازی شده و بر ابعاد آن افزوده شده است. ابعاد بنای اصلی این سکو حدود ۱۵۰ متر در ۱۵۰ متر است. به دلیل رانش بخش‌های بالای سازه و انباشته‌شدن آن در پای سکوها، اندازه‌گیری دقیق طول و عرض سکوها تا برداشتن کامل این انباشت‌ها امکان‌پذیر نخواهد بود. سطح بیرونی یا نمای جبهه شمالی این سازه در سکوی زیرین با نیم‌ستون‌های عظیمی به قطر حدود سه تا چهار متر و

کیلومتر وسعت داشته و از این لحاظ با بزرگ‌ترین شهرهای هم‌زمان در ایران، بین‌النهرین و دره سند برابر بوده است. در کنارصندل شمالی، با سازه خشتی عظیم و سکویی مرتفع و پله‌پله‌ای روبه‌رو هستیم که قابل مقایسه با سازه‌هایی است که آن را مدت‌ها پیش در جنوب غرب و غرب ایران و بین‌النهرین می‌شناختیم. اما این سازه که در کنارصندل شمالی از دو سکوی مطبق تشکیل شده، ابعادی غول‌آسا دارد. ابعاد این سازه در سکوی زیرین حدود ۳۰۰ متر در ۳۰۰ متر است که از این بابت بزرگ‌ترین سکوی پله‌ای در تمامی طول تاریخ مشرق‌زمین طی هزاره‌های سوم تا اول پیش از میلاد به شمار می‌رود. نقشه آن چهارگوش و ارتفاع کنونی

